

Naši vaščanje.

Spisal Podgoričan.

I.

Sedemnajstkrat se je izpremenila luna, odkar so sedeli v Pavlečkovi krčmi štirje pivci okolo velike javorjeve mize in pili vino, katerega jim je Pavlečka — Mica ji je bilo ime — pridno nosila na mizo. Vina pri Pavlečku niso imeli nikdar dobrega; kdor mu ni bil vaje izza mlada, óni ga ni mogel piti. Ali naši pivci so že izpraznili marsikak bokal boléčana iz Pavlečkove kléti, zato so se brezskrbno nalivali ž njim. Vinu na pohvalo bodi povedano, da še nikomur ni omotilo možgán. Pri peči je Pavleček nekaj mizaril in se prav nič ni menil za pivce.

Krčmo je bila odprla Mica, zakonska polovica njegova, na svojo roko. Vprašala je možá, ali smé imeti krčmo, toda ta ni rekel niti ne niti dá. Samó za kake tri tedne ji pravi opóludne pri jedi:

»Ti, Mica, ali odtrgaj smrečico iznad vrat in sáma izpij vino, ali pa glej, da pivci ne bodo kričali in razsajali, kadar sem jaz domá. Tega mi je že dovòlj, in ako se ne izpremeni, pomagal si bodem sam.«

Mica ga prosi, naj potrpi, saj vé, kakšni so pijanci, da razsajajo tudi drugod; ali Pavleček vzame óblič in méni nič tebi nič obla desko.

Večkrat prej se je Pavleček razjezil na razgrajajoče pivce, da je odprl vrata na iztežáj in marsikoga pehnil pod kap. Toda taki pivci, ki so se dali kar takó postaviti pred vrata, pozabili so skoro takšno dejanje in prišli znóva pit, kakor bi se ne bilo nič zgodilo.

Naši pivci so bili danes jako glasni in prepirni. Dvakrat so se že skregali od opóludne. Dasi so pili vsi iz jedne kupice in rezali jeden hleb, razumeti se vender niso mogli. Prvič so se pričkali o sv. Martinu, ali je bil vojak ali škof. Jednemu je bilo namreč ime Martin, in potezal se je za Martina škofa; ž njim je vlekel sosed njegov. Onadva sta pa rekla, da je bil Martin vojak. Martin in njega sosed sta dejala, da bi moral biti sv. Martin naslikan na konji, ali vsaj s sulico v roki, ako bi bil vojak; onadva sta pa trdila, da bi bil Martin škof naslikan s škofovsko kapo na glavi. Vzeli so zamazano pratiko raz polico, kjer so za dolgo časa našli raco sv. Martina; podoba jim se véda ni mogla pojasniti ničesar.

Drugič so si bili navskriž, ker je jeden trdil, da se je na angeljsko nedeljo vaščanu Miklavžu Oprti prikazal hudič v kozlovski podobi, drugi so pa rekli, da so res ponočnjaki kozla vrgli prédenj.

Pri prvem prepiru je Pavleček grdo pogledal od svojega dela. Ko so se sporekli drugič, pehnil je od sebe óblič, prekrižal roke na hrbtu in srdito stopical ob skobelniku. Mica je videla, da vse vrè in kipí v njem od togote, zato je brž pomirila pivce. Ko so se pa sprli tretjič, bilo je tudi Pavlečku dovòlj. Prišlo je pa takó.

Kolenčev Tone je dejal, da kapelan več vé nego župnik. Temu sevéda niso mogli pritegniti drugi; kakó res bi mlad, neizkušen človek več védel nego osiveli starček? Drug drugemu so dokazovali, da je res, kar trdijo. Ko je pa Kolenčev Tone, velik hrust, udaril s trdo pestjó ob mizo, da je hleb za pol pédnja odskočil, zažene Pavleček óblič z vso silo pod mizo, za njim pošlje sveder, dleto, pilo, žago in vse drugo orodje, zaškrtnè z zobmi in takó srdito pogleduje, da se mu vidi samó bélo v očesi.

»Poberite se!« kriči razljučen in odprè vrata.

»Bog se usmili! Vse bode pobil«, stoče Mica, prime steklenico in kupico ter oboje postavi v omarico.

»Oče, ali se vam bléde, da razsajate takó?« reče Tone.

»Bléde! Meni bléde!« sika Pavleček, plane iz sobe in gré v drugi konec. Takoj se vrne, toda s puško. Bil je namreč tudi lovec.

Stopi med vrata, pomeri in zakliče: »Vèn, vèn, komur je do življenja! Mica, vèn, pijanci, vèn!«

»Umekni se vsaj izpred vrat, da pojdemo!« reče Mica vsa potna od strahú.

»Skozi vrata ne pojde nobeden!«

»Kod pa, ljubi mož?« vpraša Mica kàr najmileje.

»Skozi okno!« odgovorí Pavleček na kratko.

»Jemine, ali si brezumen?«

»Vèn pravim; ti skozi srednje okno, drugi za teboj, dokler je čas, sicer . . .« kriči Pavleček takó prepričevalno in gleda toli grozno, da vsem zastane beseda.

Mica brž odprè srednje okno in se potisne iz hiše, za njo pa še drugi.

Ko je Pavleček takó izpraznil sobo, zaprè okno, pobere, kar je razmetal, in nese puško nazaj.

Oni štirje vpríčo smejočih se vaščanov odidejo domóv; Mica pa hodi okolo hiše in gleda, kje bi prišla nazaj.

Pavleček gré nató v klet, izdere pipo iz soda, razbije jo in pustí, da izteče vino po kléti. Potem vzame lestvico, prisloni jo k zidu, sname smrečico in jo nese v peč. Ko opravi vse to, vrne se na delo, kakor da se ni zgodilo nič hudega.

Mica skoro pride v hišo, kjer vidi na svojo žalost, da je vino izpuščeno pó kléti.

Od tistega dné ni bilo nikogar več v Pavlečkovo krčmo, ker se je vsakdo bal, da bi moral domóv skozi okno, kakor so šli óni štirje v zasmeh vseh vaščanov in župljanov.

Mica pa tudi ni hotela več izkušati potrpežljivosti svojega možá; saj je videla, da se ž njim ni šaliti, in zató je rajši opustila krčmo.

Takšen je bil konec Pavlečkove krčme v naši vasi.

II.

Nekdaj Borovčanom ni bilo treba takó daleč nositi v málin, ker so ga imeli précej za vasjó. Málinar na Suhi vodi res ni mlél vse leto, tega pa ni bil kriv on, ampak Bog, ki je toli neredno pošiljal dež na zemljo. V dežévji je potok narasel, da je hotel odnesti málin, potem pa, ako je bilo le štirinajst dnij brez dežjà, stala so zoPET kolesa, ker je bilo na Suhi vodi komaj mokrote za ptiče. Ob málinu lastnik Silvester ni mogel živeti, dasi je jemal nekoliko večjo mérico. Bede zató vender ni trpel ni on ni roditelji njegovi, saj je imel še velik vrt, nekaj njiv in travnik. Živel bi bil málinar lahko še sedaj brez skrbi, ako bi ne bilo prišlo drugače, in Borovčanje bi bili še nosili v málin na Suho vodo, toda sedaj ne morejo, ker nihče ne melje.

Vse je zapuščeno. Veter je odnesel že polovico strehe, druga polovica se pa razruši vsak hip. Okna so razbita, vrat celó ni. Jéz je odnesla voda, ker ga ni nihče popravljaj, takisto korita; celó kolesa so izgubila spodnja platíšča in lopatice, takó da so sedaj pri málinu samó še tri razbita kolesa na dolgih trhlih vretenih, ki čakajo dné, da zgrmé v penečo vodo. Prišlo je pa takó.

Málinar Silvester je bil še mlad, in tudi lep. Po očetovi in má-
terini smrti je ostal sam na svetu, brez brata, brez sestre, brez so-
rodnikov. Samó prijatelj je imel dókaj; saj so ga imeli radi vsi Bo-
rovčanje, rada tudi borovška dekleta, katerim je dobro ugajal lepi má-
linar Silvester. Znal je sladkó govoriti in se še slaje nasmihati. Rade
so nosile žito v málin, rade so hodile tudi po moko in se niso ravno
branile čakati, če je bilo žito šele nasuto.

Marsikatera déklica je komaj čakala, da bi ji bil mladi in lepi málinar Silvester dejal: »Ljub'ca moja!« da bi mu hitro odgovorila: »Dà, dà, jaz sem tvoja, a ti bodi moj!« ter se ga oklenila in ga pritisnila na srcece. Toda málinar Silvester je bil sicer uljuden in prijazen do vseh deklet, vendar da bi bil še uljudnejši in prijaznejši, tega nikakor ni hotel, in zato so se nekatere mladenke jezile na tihem, ker je takó trdosrčen in neusmiljen do njih.

Nekoliko drugače je mislila Mihlažkova Anica, brdka hči ubožnih roditeljev iz kočé na nasprotnem konci Borovja. Tudi nji se je vnelo srce za lepega málinarja, toda bila je pripričana, da nje, uboge déklice, ne mara Silvester, saj se mu ponujajo imovita dekleta. Zató je pa vselej, kadar je prinesla v málin, naglo zbežala domóv, da bi se ji srce ne razvnelo še bolj. Ali nekđaj, ko je prinesla zopet vréčico žita v málin, bil je Silvester sam. Sedél je na vrečah, podpiral glavo in nekaj premišljal.

Ko pride Anica, vzpogleda málinar in se zardí, česar pa Anica ne vidi, ker je povabila oči. Vréčico vrže raz glavo in hoče oditi.

»Anica, nikari ne híti takó, počakaj nekoliko!« reče Silvester in se ji približa.

»Moram iti; domá me čaka delo«, odgovorí mu ona vsa rdeča.

»Samó nekoliko, mudil te ne bodem, saj vem, da imaš dela.« Stopil je iz málina in pogledal, ali prihaja kdo.

»Anica, že toliko časa sem čakal prilike, da bi govoril s teboj, vendar do danes nisem mogel. Govoril bodem le malo in naravnost.«

»Kaj govoriš takó; mēni gotovo nimaš povedati nič takega, da bi ne smeli vedeti drugi. Iti moram.«

»Čakaj in poslušaj! To smé vedeti vsakdo, toda najprej zvedí sama, torej poslušaj. Rad te imam. Mēni je treba gospodinje, in izbral si nisem druge nego tebe. Ako sem ti všeč, poprosim tvojega očeta, da te vzamem.«

Anica se zardí in ne vé, kaj bi rekla.

Silvester jo prime za roko in reče: »Anica, ali me maraš — ali smem priti póte?«

»Le pridi!« odgovorí ona, izvije mu roko in zbeží iz málina.

Zdajci se prikaže pri vratih stara, brezzóba ženíca z vrečo na glavi.

»Slabo znamenje!« mrmrá Silvester sam záse, ko jemlje bábnici vrečo z glave.

Ženica se ne mudí, in to je Silvestru prav, ker ima obilo misliti.

Za kakih štirinajšt dnij po tem dogodku zastavi Silvester zavórnice, zaprè málin, obleče se pražnje in krene po stezi za vasjó, da pride ravno h koči Mihlažkovi.

»Bog daj dober večer!« reče Silvester, stopivši v vežo, kjer je mati Mihlažkovka kuhala večerjo.

»Oj, Silvester, kaj pa je tebe prineslo k nam?« začudi se zgovorna mati.

»Nekoliko sem prišel povasovát, saj sta Anica in oče domá? Če nista, pa pridem drugikrat.«

»Sta, sta, le stopi v hišo!«

Silvester sluša. Pri mizi sedí Mihlažek in kadí, Anica pa šiva. Ko ga ugleda, hoče zbežati iz hiše.

»Nič ne béži, Anica!« reče Silvester, prijemši jo za roko; »nekoliko potrpi, potem pa pojdeš.«

Mihlažek iznenádejan gleda Silvestra.

»Oče, nikari me ne glejte takó plašno! Prišel sem vas vprašat, ali mi daste Anico za ženo?«

»Hm, hm, hm«, zagodrnjá starec, vzame pipo iz ust in nepotrpežljivo mencá na sedeži svojem. »Silvester, prišel si prepozno, Anica je že oddana.«

Osupel obstane málinar.

»Oče, ne šalite se! Anica, ali je res?«

»Res, res, včeraj so me obljubili Dvorjancu iz Kneja,« reče ona jokaje.

»Ali ga imaš rada?«

»Oh, ne!«

»Kdo jo bode pa vprašal, jaz sem nje oče in poslušati me mora«, reče starec odločno.

»Ali vender, oče, saj je niste objubili za res?«

»Obljubil. V treh tednih bode poroka. Bog, ako jo hoče takšen bogatin!«

Silvester zbeží iz kočé in béga domóv.

V treh tednih se je Mihlažkova Anica res omožila. Málin na Suhi vodi je ostal na dan poroke zaprt in še dôkaj dnij potem. Ko ljudje niso vedeli, kam je šel málinar, mislili so, da se je ponesrečil, in so ga iskali povsod. Napósled ga dobé mrtvega pod kolesom. Ali se je sam končal, ali ponesrečil, ko je ves obupan pribežal domóv, tega ni bilo móči dognati.

Po njegovi smrti ni mogel nihče prebivati v málinu. Dejali so, da vsako noč vzdihna na kolesih, ropotá pod streho in Bog vé, kaj še. Novi málinar ni bil vaju samote, zató ni védel, da ječí veter med kolesi in se pod streho podé málinske podgane.

Ker ni nihče prebil v málinu, zapustili so ga in sedaj čakajo, kdaj se podere sam . . .

Utrínki.

1.
 Hitro izginja rohněč
 Časih poletni vihár,
 Věnder sledove zapušča:
 Brídsko ga pomni ratár.

Vihru podoben je čas:
 Dalje nevržen hití,
 Kar pa v srcé nam zariše,
 Največ le s srcem miní.

2.
 Solnca pomládnega sòj
 Cvetje v življenje budí,
 Solnca poletna vročina
 Cvetje, zelénje morí.

Čista ljubezen takó
 Vzbuja za vzóre nam čut,
 Čustvo ljubezni pohótno
 Vzórom morílec je krut.

3.
 Zvezda tik zvezde blesti
 V jasnem prostoru nebá —
 Up se poraja za upom
 V tēmni globini srcá.

Mnoga utrne se zvezd,
 V večnosti pade morjé —
 Up nekateri ugasne,
 Tiho žaluje srcé . . .

4.
 V vrt se pomládni ozri,
 Cvetja ogrinja ga kras:
 Cvetju moči so podobne,
 Ki se razvijajo v nas.

Vsákdo je cvetja veselí
 Zmožnostij tudi darón,
 Věnder čemú nam je cvetje,
 Če ne rojéva sadón?

Gr. Novák.

Naši vaščánje.

Spisal Podgoričan.

III.

Berač Vrban z Gradeža je prihajal vsako leto na zimo v našo vas po biro. Nekoliko pozno je sicer prišel vsekdar, ker se je pred njim že vselej oglašil marsikak znan berač z nenasitno svojo malho, toda zánj so imele Podgoričanke vender še vselej pripravljeno mérico žita, saj so vedele, da pride teden po sv. Martinu ali morda še pozneje. Časih se je zmotil, da je prišel že spomládi ali poléti, zato pa vender o svojem času, t. j. na zimo pred adventom, ni zamudil priti nikoli.

Vrban ni bil, kakeršni so drugi berači, ne, védel se je do cela različno od njih. Že obleka njegova je bila drugačna; zato vsekakor zasluđuje, da jo opišem.

Glavo mu je pokrival mnogo mnogo let od vreména orjavél klobuk z visokim oglavjem. Za trakom je imel vedno jeden, dva ali več šopov pôljskih cvetic; kadar je pa minilo cvetje, dobra je bila tudi smreka ali bodeče brinje; šopek je moral imeti, bodisi takšen ali drugačen. Spredaj na oglavji je imel pršit svetel medenínast križec brez podobe. Suknjo je imel najrajši sivo. Ker se gómbi pri nji takó radi potrgajo, a berač težko dobi šivanko in konec, hodil je Vrban povezan s širokim rdečim trakom in sicer takó: Trak si je dël za vrat, potem sta se oba konca križala na prsih, nató sta se vila pod pazduho na hrbet, tu sta se zopet križala, in spredaj v pásu ju je zavezal z zanjko. Na prsih je nosil kàj rad privezane svetinje in križce. Hlače je imel vedno za golenicami ogromnih čevljev. Opiral se je na debelo gorjačo, čez ramo pa je imel oprtano bisago, zato je mislil marsikdo, ki ga ni poznal, da je kakšen kmetič na poti v semenj ali iz semnjà. Kadil je vedno, toda ne slabodišéčega tobaka iz lončene pipe, kaj še, smodko, pravo smodko za dva krajcarja. To ni bil morda ogórek, ki se pobere kje v zakotji pri gostilni ali pred cerkvijo, ne, kàj takega ni pobiral; ampak kupil si jo je óndu, kjer so jih prodajali. Časih mu je tudi kdo podaril smodko, saj je imel berač Vrban z Gradeža mnogo znancev v župnih dvorcih, kapelanijah in šolah.

V hišo se je vselej prismijal: »Dober dan, ljudje krščanski; kaj niste?» Rekši se je obrnil po ljudéh in režé kazal bele zobé.

»Oj, Vrban, potepuh, kje si brnjal takó dolgo?» vprašala ga je nekđaj moja mati. »Vse boljše si zamudil; pobrali so že vse tvoji tovariši, malharji, samó smetí in pleve so še pustili.«

»Hej, mati, komur ste dali, vrgli bi mu bili še pleve, mēni pa prihranili staro mérico, saj veste, da bodem potreboval žita; oženil se bodem, haha!« odreže se Vrban.

»Kaj se še nisi? Sram te bodi, takšen fant, pa ne more dobiti žene!«

»Hej, mati, imel sem že nevesto; oklicana sva bila, toda tisti dan pred poroko mi je bábnica pobegnila, haha!«

»Zakaj te pa ni hotela?»

»Hej, mati, vprašati bi me morali, zakaj je jaz nisem vzela. Ali ker se pozna za dolgo, povem vam venderle. Bilo je takó: Tisti dan, predno sva šla v cerkev, vprašala me je, ali bodem vedno domá pri nji, ali bodem zibal in pometal. Jaz pa sem dejal: 'Ti, Uršika, to bodeš opravljala sama, saj vidiš, da moram po svetu, okolo starih svojih znancev, katerim bi bilo gotovo dolgčas po berači Vrbanu, ako bi ga več ne bilo v vas.' Toda ker je rekla, da bodem moral biti domá, pustil sem jo rajši in prišel k vam.«

»Kaj bode pa sedaj, Vrban?»

»Kaj bode? — Oženim se, oženim, dolí pri Štrublji na Krki, ali pa pri Marinkovci na Slemenih,« rekel je Vrban in kazal poredno zobé.

»Kdaj se bodeš pa vender oženil, ti grešnik stari?»

»Hej, mati, za smrt svojo ne vem, ali toliko vem, da se oženim kdáj po Božiči pred pustom.« Nató je zapel:

»Oženil se bom, oženil se bom!

Dajte mi žita,

Da v málin dal bom.«

»Nič se ne smijajte, mati, le pojdite po mérico pšeničice ali rži, veste, na píru se jé, samó bel in ržén kruh; pleve in smetí pa dajte ónemu, ki pride za mano in recite mu, da jih je pustil Vrban z Gradeža!«

»Vrban, ali se še vrneš kdáj?»

»Hej, mati, obljubil še nisem nikomur, ali če imate še óno gorko plahto, ki me je grela lani, in še morda slame, kamor bi položil svoje kosti, vrnem se, da se še káj pomenimo o starih časih, ko smo se ženili. Sedaj moram pa še drugod pogledati, ali so mi pustili káj plev in smetij; saj veste, ženin Vrban bode potreboval tudi plev in smetij za plévnico, ker v zakonskem stanu ni zdravo ležati na tleh. Zvečer se vidimo.«

»Vedno še stari veseljak!« dejal je oče, ko je šel Vrban k sosedu.

Bilo je morda tri leta pozneje. Debel sneg je že zapadel, ko je prišel v našo vas berač Vrban. Toda ni bil več takó vesel in zdrav kakor prej. »Ženili se bodemo, ženili! Smrt bode nevesta, Vrban pa ženin,« dejal je, ko je šel od nas. Res se ni motil. Zjutraj je šel iz vasi čez hrib; sevéda, pot je bil slab in ga je takó zdélal, da je obležal. Skoro zmrzlega so ga našli ljudje, ki so ga potem prenesli v vas; ondu je umrl.

Deli so ga v nepobarvano krsto in ga odpeljali na svetokriško pokopališče. Ker je bilo presneženo, imel je le malo pogrebcev.

Trojen sèn.

Vse tiho na širi planjavi,
Večérnica sije zláta;
Mrlíče po bitvi krvavi
Gavránov obkroža jata.

Kazák ubit počiva
Med njimi na travi zeléni,
Ne diha, no zdí se, da sniva
O mládi, ljúbljeni žéni . . .

Vse tiho na daljni stépi.
Dojenec spanka smehljuje,
O materi sniva lépi,
Ki lahno mu zibel maje . . .

Nad njím se žéna klanja,
In od srcá se ji tóži.
Strmí na dete in sanja
O bóji ljutem, o móži . . .

Bistràn.

Vojakova nevesta.

Na pragu déklica je stala,
Z desníco segla mu v slobó:
Težkó srcé je kakor skala,
Od sólz ji rósno je okó.

Zakuka ptič od témne smreke,
Odmeva tožno gozd in gaj:
Pomenja klic slobó na veke,
Nesrečno dèkle, ali kaj?

Odkukala je kukavíca,
Pšenice že rmeni se klas:
O srečnih bôjih govoríca
Razvneumlje mesto, trg in vas.

Pobit je on, ki nas sovražil,
A naših cvet požél je meč.
Oj, dèkle, kdo te bo tolažil,
Ko zdaj nevesta nisi več?

y.

Naši vaščanje.

Spisal Podgoričan.

IV.

Na Visečem v Krájiní je živel nekdáj Nosétov Lukec. Kadar je prišel v našo vas, popustili smo otroci igre in šli za njim kakor čebele za medom. Kričali smo in ga klicali po imeni, nekateri so mu pa dejali: »Copernik! Copernik! Lukec, copraj, copraj!« Ničesar na svetu ni Lukec črtil takó kakor čarovnice. Ime sámo ga je že raztogotilo, in kakó je bil šele razljučen, ako mu je kdo dejal: »Copernik«! Barve so ga izpreminjale, na čelu so se mu napele žile, goste obrvi se ježile, iz očij pa so švigali pogledi, hudí kakor strele. Vzdignil je palico in planil za ónim, ki mu je rekel »copernik«. Ali kakor bi presekal, obstal je Lukec, strmél srepíh očij na tlà, kjer sta ležali dve slamici, travici ali paličici navzkriž, hudo zaklel in se odmeknil za nekaj korakov. Pripognil se je in začel pretikati palico pod koleni in med nogami, zraven pa nekaj govoriti. Razumela se je le besedica »los«, zató so dejali, da Lukec »losa«. Ta zagovor je bil po Lukčevem mnenji najboljša bramba, najizvrstnejši pomoček proti čarovnicam in njih početju. Križ pa, pred katerim je takó hipoma obstal, bil je čarovniško delo, katerega človek ne smé prestopiti. Ko je »odlosal«, pozabil je jeze svoje in šel zopet dalje po svojem poti; mi sevéda za njim, in »losanje« se je ponavljalo nam v zabavo, ker smo poslušali skrivnostno govorjenje njegovo in gledali, kakó se mu zvija staro teló in kakó ročno pretika palico. Takšen križec je že marsikoga obvaroval njega palice, ne samó nas dečkov, ki smo mu nagajali, ampak tudi ženske, katere so hodile na njegovo njivo kradoma osat plét. Ko je videla takšna ženska, da gré Lukec s palico na njivo, pobrala je hitro dve šibici, in ko je prišel do nje, zbežala je nekaj korakov dalje in pustila šibici navzkriž. Dočim je Lukec »losal«, naplela je že nekaj pestij, in ako je še prišel za njo, vrgla je drugič križec prédenj.

Lukec ni bil velik; držal se je tudi nekoliko prihuljeno. V obraz je bil zeló odljuden. Imel je kljukast nos, nad hudimi očmi pa góste in košate obrvi. Hodil je obut. Hlače je imel kratke in platnene, suktno pa od kozjega marša.¹⁾ Za trakom na klobuku je nosil brinovo

¹⁾ Tkanina od kozje dlake in preje. Jako trajno oblačilo.

vejico, katera naj bi ga varovala urókov. S seboj je imel vedno tudi palico, toda le od divje rože ali babjega zoba, kakor pravijo v Krájiní. Palica se ga nikdar ni držala dolgo. Ako jo je le odložil, že je kdo naredil nánjo križec, in potem se je sevéda ni doteknil po nobeni ceni.

Hodil je v »ris«, toda pravil je vedno, da mu vrag ne prinese denarja, ker nikdar ne zadene prave noči in ure.

Lukec Nosétov je bil tudi goslar. Imel je lepe javorjeve gosli. Rad je godel, toda najrajši samemu sebi. V družbi je igral le redkokdaj. Ne vé se, kje je dobil gosli in kakó se je naučil gósti. Pri nas ne pomnijo nobenega goslarja razven Lukca, in tudi sédaj ni nobenega. Gosli je prinesel neke pomládi, ko se je vrnil na Viseče. Imel je navado iti vsako jesen po svetu. Kam, tega nihče ni védel, ker ni hotel nikomur povedati. Zahteval je vselej potni list po vsem svetu in še nekoliko dalje. Malone sléharno pomlád je prišel domóv po odgonu. »Šupali« so ga, kakor se je izražal, ker je hotel videti cesarja.

Pozneje, ko se je sprl z bratom in jel sovražiti ljudi, kateri so ga vedno dražili, postavil si je leseno kočó v gozdu vrhu Sešin; »na Pleši« se pravi ónemu kraju. Ondu je samotaril odslej, godel si za kratek čas in prekopaval prhko gozdno zemljo, kamor je vsejal prosá in ovsa. Najbližji sosedje so mu bili tuleči volk, plašna srna in druga gozdna divjáčina, katero je imel rajši nego ljudi. V vas je zahajal redkokdaj. Zgrešil je tudi popolnoma dneve, in videli so ga že, kakó je ob nedeljah drva sekal.

Spomládi, meseca vélikega travna, prišel je gotovo vselej v našo vas, kjer je cerkovnik Petriček ljudem kri puščal, da si je tudi on dal puščat. Takrat je vselej pri Štéhci na Visečem pil tri dni s Petričkom, za katerega je plačeval. Poklical ni nikdar več vina nego malo mérico, toda primesti ga ni smela nikoli ženska, takó se je bal čarovnic.

Ne vé se, ali še živí.

Nekaj let je že, kar ga niso videli. Neke pomládi je zopet pil pri Štéhci na Visečem; s seboj je imel tudi gosli, katere so se mu bile takó obljubile, da ni mogel prebiti brez njih. Godel je in se prepiral s pivci, ki so mu nagajali. Izgubil je že palico in tudi »losati« je moral nekolikokrat. Šel je iz krčme in položil gosli na klop. Pride nazaj, séde na svoje mesto in pije. Pivci molčé, in Lukec se ozira, kje bi ugledal kàj sumnega. Kadar mu je kdo kàj naredil, vselej so drugi molčali in se muzali. Lukec ogleduje in ogleduje, toda ne opazi ničesar. Prime gosli, da bi zopet godel. Gode nekaj časa — kàr mu počí struna. Drugo hoče napeti, tedaj pa obrne gosli in ugleda na

spodnji stráni vrezan križec. Osupne in izpustí gosli iz rók, kakor bi bil prijel za kačo.

»Moje gosli!« zakričí glušeče in pogleda pivce z groznimi očmi, iz katerih odseva sovrašтво in zaničevanje. Zgrabi gosli, vstane izza mize in stopi sredi sobe. Pivci mislijo, da bode zopet »losal« in zató se mu smejejo.

»Grohóči se, seme coperniško!« krikne ljuto, zavihťí na vso moč gosli in jih trešči ob mizo. Žalostno so zabrnele strune in popokale, gosli pa so se razletele po sobi pred osuple pivce. Lukec je stisnil zobé in srepo gledal na razbite kósce; težko je sopel, in hipoma so se mu potočile solze. Nihče ne more izpregovoriti. Plaho se pogledujejo, in vidi se jim, da jih je groza, da jim je žal, ker so se hoteli samó šaliti.

Lukec prime lók, zlomi ga na kolenih in ga vrže na mizo.

»Náte, coperniki; sedaj uganjajte svoja zlodejstva!« vikne zamolklo, nató vrže Štêhcu mošnjó z denarji, iznova pogleda razbite gosli in zbeží iz sobe. —

Zvečer so videli ljudje, kakó se góri na Sešinah žarí. »Lukčeva koča gorí!« kričali so ljudje. Nekaj jih je šlo góri, toda našli so na Pleši le kúp žrjávica. Nosétovega Lukca pa ni videl nikdo več!

Dalmatinske povesti.

Spisal Igo Kaš.

I. Stipo.

Nlaziti se med strmimi skalami in ostrimi ploščami razpokanega kamenja, katero ure hodá pokriva prvo planoto nad levim bregom Cetine reke — poskakovati in viti se med grmovjem bodečega brinja, nizkih gabrov in hrastičev za ovcámi in kozámi, bila je usoda mlademu Stipu. — »Za poljedelstvo ni sposoben,« dejala je mati, »saj izpridi vse, česar se dotakne; toda najrajši postaja pri delu in se ozira po dolini in bregovih, kakor da jih ni videl še nikdar.« —

»Naj tedaj bravino pase,« odloči oče.

Naši vaščanje.

Spisal Podgoričan.

V.

inilo je že nekaj let, kar so Satančka pokopali na sveto-kriško pokopališče. Na grobu njegovem ni spomenika, vsajena ni nobena cvetka, samó trava, oves in nemška detelja rase na njem, ako vrže spomládi cerkovnik kaj sémena nánj. Vidi se, da po ónem, ki spí v tej gomili, ne žaluje nihče, kakor bi bil umrl brez sledú in brez spomina. Toda temu ni takó!

Ta, ki spí v tem pozabljenem grobu, bil je — umetnik. Mrtev je res, ali dela njegova so ga preživela. Stopite pred podpeško znamenje, oglejte si svetega Martina na konji in vprašajte, kdo je naredil tega zanimivega jezdeca, in povedalo se vam bode, da ga je izrezal — Satanček. Oglejte si svetega Miklavža v podgorskem znamenji, vprašajte, in zvedeli bodete, da ga je od lipovega stebrička iztesal — Satanček. Tudi kompoljskega svetega Vida ne smete prezreti, ker je takisto prišel iz umetalne roke Satančkove. Naredil je še mnogo svetih lipovih svetníkov in obilo križanih Jezusov. Vidite torej, da je bil plodovit umetnik.

Bil je vrstnik podobarju Tilhu, s katerim se je do smrti boril za prvenstvo v umetnosti svoji. Izvestno bi bil podobar Satanček prekosil Tilha, da mu niso bila leta izmerjena toli kratko. Takó pa, žal, pred nenádejano smrtjo svojo ni mogel doseči vrhunca lepe podobarske umetnosti.

Satanček je bil nizek možiček, rjavo-črnkaste kože, kodrastih lās in potlačenega nosú; drugega imenitnega ni bilo videti na njem. Bil je usmiljen, toda silno nagle jeze; précej je bil pripravljen udariti. Raztrgan sicer ni hodil, vender se je poznalo na obleki, da ni denaren. Živel je bedno in prebil že dôkaj bridkih prevar. Nesreča je bila že to, da ni imel svojega dóma, nego se je moral potikati pri ljudéh. Kdor je to izkusil, vé, kakovo je takšno življenje. Naš umetnik nikjer ni mogel razširiti delavnice po svoji volji, in to ga je jako oviralo v umetniškem pozivu. Kuhal si je tudi največ sam; toda zajedno biti sluga in gospod ni baš prijetno, zlasti ako sluga gospodu ne more s čim postrezati. Podobar Satanček je često srebal redek koruzni močnik, brez solí, brez mleka ali zabele, ali pa je slastno otepal neslán krompir v oblicah. Vender si zató ni želel smrti,

nikar da bi celó preklinjal rojstvo svoje. Živel je ves za lépo podobarsko umetnost, katera se mu je pa izplačevala takó grozno slabo. Križane Bogove je prodajal po štiri petice, svetniške je dajal še ceneje, torej malone zastonj. Ob teh dohodkih res ni mogel živeti sijajno.

Takšno ničevó ceno je pa provzročalo samó to, da sta bila takó blizu skupaj dva umetnika podobarja, huda tekmeča, ki sta imela obilo dobrih izdelkov na prodajo in sta preveč ljubila svojo vás, da bi jo bil kateri zapustil in se preselil drugam, kjer ni podobarjev.

Satanček je živel bedno, kakor živé navadno umetniki. S Tilhom sta se silno sovražila; nikdar se nista lepo pogledala ali prijazno ogovorila. Škodovala sta drug drugemu, kjerkoli sta mogla. Ako je ta zvršil podobo, takoj mu jo je drugi neusmiljeno pograjal. Polagoma so se tudi ljudje razcepili v dve stranki; prva je hvalila Tilhove izdelke, druga jih grajala, in obratno. Življenja Satančkovega nečem popisovati, saj drugega itak ni bilo, nego nepretrgana vrsta skrbij, težav in bridkostij, ampak povedal bodem, kakó je umrl.

Neki gospod — imena ne smem povedati — dal je postaviti na razpotji zidano znamenje, v katerem naj bi visela podoba križanega Jezusa. Ta gospod je rad videl, da so domačini kaj zaslužili, zató je tudi sklenil naročiti podobo pri domačem umetniku. Ako bi bil samó jeden umetnik, ne bi bilo prav ničesar premišljati, kdo naredi podobo. Toda bila sta dva podobarja, priznana umetnika, ki sta se oba ponujala za delo. Vzroka ni imel nobenega, da bi komu odbil ponudbo, in zató je dolgo premišljal, komu bi dal delo. Védel je pa tudi, da bode takó prvi kakor drugi mojsterski zvršil svoje delo. Napósled se gospod vender domisli nečesa. Obá podobarja pozove k sebi, pové jima, kolika in kakšna bodi podoba, in reče: »Kdor jo naredí prej, od tistega jo kupim.« Umetnika se spogledata, poslovita se od gospoda in hitita domóv na delo.

Obema je bilo več za čast, za prvenstvo, nego za plačilo. Tileh je imel na izbero lipovega lesá; skoro si izbere pripraven stebriček, katerega začne takoj obrezavati. Satanček pa nikakor ne more dobiti pravega; ta je prekratek, óni pretanek. Ko vidi, da nima domá ničesar, gré k znancem in prijateljem. Toda kakor bi se bil še les zarotil proti njemu, ne more in ne more dobiti pripravnega. Šele precěj časa potem dobí nekje potrebnega lesá, ki pa je silno suh in trd; Bog vé, koliko let se je že sušil v podstrešji. V tem času je Tileh pridno delal in je imel izvestno precěj Bogá že dovršenega, predno je Satanček prijel za nož. To je Satanček dobro védel, zató je pa sedaj hitel toliko bolj. Brusil je nož in rezal les, da so rezine letele na

desno in levo stran, in je bil sam ves moker od dela. Celó jedel in govoril ni, da bi prej našedil Bogá.

Tretji dan pošlje Satanček sosedovega dečka gledat k Tilhu, koliko ima Bogá že narejenega. Deček gré in se skoro vrne s poročilom, da je Tileh skoro gotov, da izrezuje že prste na nogah. Ta novica vzpodbode Satančka, da reže kár najhitreje. »Moj mora biti prej, mora biti narejen!« mrmrá sam v sebi.

Do malega je bila podoba zvršena. Samó trdo, črno grčico na nogi mora še zagladiti, predno prime za barvarski čopič. Zadovoljno se nasmiha, ko brusi nož, da bi hitreje odrezal grčo. Potegne po lesu, toda grča ne odletí. Potegne drugič na vso moč, grča odletí, nož pa zdrsne dalje po lesu in se zareže Satančku v zapest. Rdeča kri bruhne iz prerezanih žil in poškropí podobo in Satančka. Ali on se ne zmeni za to malenkost, nego veselo šepetá: »Narejeno, narejeno!« Sedaj nadrobí barve na kamen, z levice pa otresa kri, ki curkoma vrè iz žil in kaplja na tla. Ko si natrè barve in jo zmeša z oljem, vzame v desnico čopič, v krvavečo levico Bogá in barva ves vesel, zakaj prepričan je, da je prekosil Tilha, ki je barval zeló počasi. Prijatelj ga opominja, naj si zaveže rano, da ne bi kri utekla, ali Satanček mu odgovorí: »Ne utegnem, hiteti moram, da me Tileh ne prekosí.« Hitro pomaka čopič in barva. Vender čuti, kakó slabí. V obraz je ormenèl, z ustnic je izginila rdečica, roka se mu trese, in dremati se mu hoče. Delj se ne more premagovati. »Zaspan sem!« zašepetá, zamiži, izpustí Bogá in čopič ter pade po tleh. Prijatelj priskoči, drugi prinese vode, sosedje prihité gledat, izpirajo rano, obezujejo jo, toda kri se ne ustavi prej, dokler popolnoma ne uteče . . .

Zaspal je v smrt lahko in mirno. Ljudje so hodili kropit mrliča; prišel je tudi Tileh in jedini ta se je veselil smrti njegove, saj ni bilo več nevarnega tekmeca. Tilhov Bog je bil sedaj postavljen v znamenje. Satančkovega je pa Tileh prebarval in ga prodal za svoj izdelek nekam v hribe.

Takó torej je umrl Satanček tam v Zagorici, kjer mu je tekla tudi zibelka. Tileh še živí; rad káj pové o Satančku, toda ne hváli ga nikdar.

Naši vaščanje.

Spisal Podgoričan.

VI.

Dolgo še ni, ko je bilo ljudém po Krájini jako težavno nositi vreče v málin in iz málina. Nikjer ni tekoče vodé, nič málinov; najbližji so na Krki, na Ribniškem, Ráščici, vender do tjà je že nekaj pota. Kdor je nesel iz Kompolj v málin, moral je na Ráščico, kamor je imel dobri dve uri, toliko se mora računjati tudi nazaj, in mlelo se je tudi nekaj časa. Izgubil je ves dan. Na Krko so rabili tri ure. Kaj šele na Ribniško čez Malo goró! Tam je bil res križev pot! Svet je nekoliko menj polóžen nego po strehi; uro hodá vkreber in potem prav toliko nizdolu. Izvestno je vsakdo trpel več, nego je bila moka vredna. Iz drugih vasij je bilo še dlje in tudi težje. Precěj ustreza torej dandanes ljudém parni málin v Strugah.

Obilo znoja in truda je Kompoljcem prihranil nekov Andraž, katerega je bil Bog Kompoljcem najbrž poslal iz milosti; vsekakor so bili takrat še pobožnejši, da se jih je usmilil. Ta človek, Andraž po imeni, priimka nisem mogel zvedeti, bil je Kompoljcem tovarno živinče, »kompoljski osel«, kakor so ga imenovali ljudje iz drugih vasij. Tudi samí Kompoljci ga niso bolj spoštovali; dejali so mu Matec, in to ime se ga je takó prijelo, da je le malokdo védel za njega pravo ime, in tudi sam je že napósled mislil, da se takó piše. Čitatelji so bržkone že razvideli, da ta človek ni bil kaj bistre glave, dasi bi bil vánjo spravil najmenj možgane treh drugih ljudij, in še bi ne bila polna. Le-tá Andraž ali Matec, kakor ga bodemo imenovali tudi mi, bil je domačin, porojen v Kompoljah, toda ne vé se že, v kateri hiši, niti kaj so mu bili roditelji. Velik je bil in krepák, za glavo višji od navadnih ljudij. Hodil je vedno bós; celó pozimi je le v največjem mrazu ovijal noge s kakimi cunjami. Hlače je imel od platna, prav takega, kakor pride tkalcu iz rók, neubeljenega, pa tudi ne počrnjenega; hlačnici sta mu sezali samó do kolen. Od kolen dóli je pa kazal gola bédra. Pripasane je imel hlače največkrat s konopnim vlaknom, časih tudi s tanko békovo trtico. Kamižole ni nosil. Ako mu je pa kdo podaril star raztrgan telovnik, rad ga je oblekel. Rokave platnene svoje srajce je imel zavihane čez komolec. Glavo mu je pokrival klobuk s preotljenim oglavjem in povéšenimi krajci, kateri

so ga senčili in mu tudi dobro rabili o deževji. Izpod klobuka in skozi luknjo na njem so mu gledali dolgi svetločrni lasje. Ušesa, nos, usta, vse je bilo primerno velikosti njegovi. Nosil je tudi črno zmršeno brado, kar pa takrat ni bilo obično v preprostem národu. Matec je nosil brado zató, ker se ni dal briti. Nikakor namreč ni mogel trpeti, da bi mu kdo z britvijo praskal po obrazu, ker ga je preveč šegetaló.

Nekoč so ga pri Žerinu res napravili, da se je dal briti. Séde na stol, vaški brivec, star doslužen vojak, odprè britev in potegne dvakrat trikrat po Matčevi bradi. Matec se dela trdnega, kar more. Ko pa potegne brivec četrtrič in ga nekoliko vreže, zakričí Matec na vse grlo, pahne brivca od sebe in plane iz sobe na pol obrit. Ljudje so se mu smijali, ali nihče ga ni mogel več pregovoriti, da bi zopet sédel pred brivca.

Ta Matec je storil Kompoljcem toliko dobrega, da bi ga vsaj sedanji rod še ne smel pozabiti. Predno namreč še niso málinarji prevažali žita in moke, nosil je Matec vsem Kompoljcem v málin in iz málina. Na hrbet si je zadel vrečo, ki je držala poldrug mernik, pod pázduho je pa nesel tudi pol mernika, in če je bila sila, še cel mernik; drugo roko je moral imeti prosto, da je ž njo gredé mahal. Za pot v málin in iz málina, saj veste, kakó je daleč, služil je célo petico, t. j. četrták in jeden krajcar. Drugačnega denarja ni hotel vzeti, ker se je bal, da bi ga kdo ne osleparil. Predno si je natovóril vrečo, rekel je: »Kruha!«, in prinesli so mu morali pol hleba. Dejal ni ničesar, ako je bil tudi star in suh. Kruh je zmašil v nédrje za srajco, oprtil si tóvor in ga nesel v málin. Gredé je lomil kruh s prosto roko in ga jedel, dokler je imel kaj. Hodil je jako urno, počival ni nikdar. Opravljal je svoje pòsle vestno in točno. Bilo mu ni nič do tega, ali je nesel na Ráščico, ali pa čez Góro na Ribniško; samó na Krko ni hotel, ker se je bal, da ne bi zašel. Kadar ni imel opravka v málinu, čedil je Kompoljcem hleve; delal je za dva človeka. Za to delo ni imel ničesar v denarjih, ampak le jedel je tisti dan pri hiši. O suši je nalival v vaški jami vodo ženskam, ki so hodile pónjo. To delo mu ni donášalo ničesar. Spal je kjersibodi; pozimi v kakem hlevu, poléti pa v mrví; izbirčen v postelji ni bil.

O njem se pripoveduje marsikaj; značilno zánj bi bilo morda to le:

Nekoč, ko je nesel v málin, dojde ga z vozom málinar, s katerim sta bila dobro znana, in mu reče, naj oddá vreče na voz.

»Ne dam!« odvrne Matec.

»Pa na voz zlezil!« pravi mu málinar in ustavi.

»Če me bodeš zastonj peljal«, reče Matec.

»Bodem, le hitro na voz!«

Matec zleze na voz in séde na lójternico, toda vréč ne odloží. Imel je jedno na hrbtu, drugo pod pázduho.

Málinar se mu je smijal in se šalil ž njim, takisto tudi ljudje, ki so ga videli, ali to ga ni kàr nič motilo. Odvrnil je málinarju samó to-le:

»Potlej pa ne zaslužim petice, ako bodeš ti peljal moje vreče. Nesti jih moram.« Obveljalo mu je.

Ko je opešal in se postaral, okušal je tudi on plačilo svetá — nehvaležnost. Šradal je, da se Bogú usmili, ker ni mogel delati, kakor črna živina. Umril je v veliki bédí, baje od lakote. Kompoljci se ga še spominjajo, toda le za šale in burke.

Takó je izvestno povsod!

VII.

Korénskega Bileža je poznala vsa Suha Krájina, toda dovòlj je bil znan takisto po vaséh ob Krki. Časih je šel pogledat tudi v Smolarje in Ribničane, in še bližnji kočevski Polomci mu niso bili povsem tuji. Vse leto je potoval od vasí do vasí, od hiše do hiše, ne da bi zapravil krajcarja; le na krškem mostu in čez Ráščico je moral plačati mostnino, ako je hotel čez most. Berač je bil, vender ni prosil nikoli. Kamor je prihajal, dajali so mu jesti, ako je hotel, ker ni jemal drugega. »Da sem le sit, za drugo se ne menim. Kdo bi nosil tóvor po svetu?« odgovoril je, ako mu je gospodinja silila moke ali žita.

Domá je bil iz Malega Koréna, ondu v gorah pod vinorodnim Bovlekom, kjer rase še dandanes dobroznana bovska kislica, katere se še trsna uš ne loti. Brat Biležev je bil kmet na Malem Korénu, in pri njem bi bil lahko prebival, da je hotel delati. Ker se mu pa ni ljubilo, izplačal mu je brat tisto dótico, katero je imel zapisano, in Bilež jo je vzel ter šel. Denarci so skoro minili, ne vé se pa nič, kdaj in kakó; kàr bilo jih ni. Nekateri ljudje so védeli povedati, da ima Bilež tam po Kočevskem vóli v reji, drugi so pa dejali, da je denar zakopal. Sevéda, Bilež se ni hotel udati, da ima kàj denarja. Trdil je vedno, da nima niti bora. Po zunanosti njegovi bi človek res ne mogel soditi, da ima kàj premoženja.

Bilež je bil visok, toda šibák in primernih udov. Život se mu je nekoliko krivil naprej, na starost celó zgrbil. Obraz je imel zeló po-

dolgast. Govoril je jako hitro; beseda je pobijala besedo. Govorèè je tudi pomežikoval, kar je bilo gledati dôkaj smešno. Obleka njegova pa je bila domačega pridelka in kroja. Suknja od kozje dlake in volne, kratke hlače pa od počrnjenega platna. Škornje je imel izleknjene, da so se videle platnene svitice. Od hlačnic so mu visele dolge, široke podveze, ki so mu mahale naprej in nazaj. Glavo je pokrival z réta-stim klobukom. Na upognjenem hrbtu mu je jezdil podnevi koš, pleten od leskovih viter, v katerem je nosil obleko, kolikor je je še imel, in deval kruh, ako ga ni mogel takoj pojesti. V roki je vedno nosil široko in gosto smrekovo vejico. Prišedši v hišo, pomèl je ž njo po klópi, predno je sédel; ako je bila pa klóp umazana, sédel je tudi na vejico. Takšen je bil korénski Bilež v petek in svetek. Žalosten ni bil nikdar. Smijal se je rad in pel to-le pesemco:

»Boljšega kruha ni,
Kot je potvica;
Zaljš'ga dekleta ne,
Kakor Kranjica.
Holadri, holadra,
Holadradrija drôm« i. t. d.

In zatezal je zadnji zlog, dokler mu ni pošla sapa. Drugačno pesem je pel redkokdáj, največ, ako je zapel: »Mi smo vesel'ga, vesel'ga srcá« i. t. d.

Žalosten je bil, kakor je sam pravil, v svojem življenji samó trikrat. Prvič tedaj, ko je moral iti s Koréna, drugič, ko je izgubil krajcar in ga ni hotel neusmiljeni krški mostninar zastonj pustiti čez most, da bi šél na božjo pot na Záplaz, kamor se je bil obljubil, in tretjič se je kisko držal in jezico kuhal zató, ker se mu je bila deklè izkujala in izneverila ter je namesto njega vzela drugega.

Na Kalu, pri Brklezu se pravi hiši, imela sta oče in mati hčer Nežo. Lepa ni bila, pač pa velika in močna. Vánjo se je zagledal Bilež in hodil večkrat na Kal, da jo je videl in govoril ž njo; časih je bil ondu tudi čez noč. Bilež pa Neži ni ugajal takó, kakor ona njemu. Lahkega srca je podala roko nekemu Tisovčanu, in to je Bileža strašno togotilo in žalostilo, kakor je pravil pozneje, ko nánjo že več mislil ni.

Nekoč je prišel Bilež h Krajičku, kjer je vasovalo več móž. Ti ga začnó sevéda takoj dražiti, ker je bil vsem dobro znan in ker se smé s siromakom šaliti vsakdo. Takó ga vpraša Antončev Tonček:

»Bilež, zakaj se pa vender ne oženiš?«

Vsi utihnejo, radovedni, kaj poreče Bilež.

Bilež se ozrè po možéh in pomežikne sedemkrat, predno odgovorí :

»Saj sem se hotel.«

»Kje pa, kje, Bilež, da ničesar ne vemo?« vpraša Tonček.

»Tega pa ne povém, saj ni, da bi morali vsi vedeti.«

»Pol bokala vina ti plačam, ako povéš, kje si se ženil in zakaj ste se razdrli,« pravi Blisek, ki je bil zeló denaren.

»Vino je dobro, vsak dan ga ne pijem, prileglo bi se mi tudi«, misli si Bilež. Vzbudí se mu želja po vinu.

»Ti, Blisek (Bilež je vsakogar tikal), ako mi vino précej plačaš, pa povém, bodisi v božjem imeni.«

»Krajiček, prinesi mu vina!«

Krajiček prinese, Bilež si ga natoči in pije, potem pa pripoveduje:

»Kakor veste, izgubí vsakdo kdáj pamet, ako ne mlad, pa star, in se hoče oženiti. Tudi méni je prišlo nekaj takega v glavo. Kjer sem hodil, podnevi in ponoči, vedno mi je nekaj dejalo: ‚Bilež, ožéni se!‘ . . . Hotel sem se iznebiti te misli in sem dejal sam v sebi: ‚Katera te pa vzame? V Krájini že ni take.‘ Toda nič, prav nič ni bilo boljše. ‚Ožéni se, ožéni se in ožéni se!‘ Ko sem videl, da ni drugače, dejal sem: ‚I, šent, če se že moram, naj se pa!‘ Hitro sem začel gledati po ženskah, kjer sem hodil. Prej mi ni bilo do nobene, potlej sem pa ogledal vsako, kakšna je v život in obraz. Nekatera je bila záme prelepa, druga pregrda. Dolgo sem ogledoval takó in izbiral ter sem jo napósled res našel.«

»Katero pa, katero?« seže mu v besedo Tonček.

»Brklezovo Nežo s Kala, saj vém, da jo poznate; sedaj je omožena v Tisovci. Lepa ni bila, da bi se bil vsakdo zaljubil vánjo, vender tudi ne takó grda, da bi je ne smel pogledati v obraz. Pa sem si dejal: ‚Neža bi bila záme, drugjé ni več take.‘ Potlej sem bil čez noč ondu. Ker je bilo poléti, ležala je Neža na kozolci v sénu, in jaz sem légel pod kozolec v listje. Strašno rad bi se bil začel pogovarjati, vender nisem védel, kaj bi rekel. Kar ti kihne, kakor navlašč.«

»Bog pomagaj, Nežika!‘ oglasim se pod kozolcem.«

»Bog lonaj!‘ odgovorí ona zgoraj.«

»Sedaj je prilika, pravim sam v sebi, ‚sedaj se lahko kaj pogovoriva!‘ Zató izpregovorim: ‚Nežika, ali še ne spiš?‘«

»Naka, nisem še nič zaspala. Kaj pa ti, lahko spiš?«

»Kàr ne dá se.«

»Zopet je molčala, zató sem se bal, da ne bi umolknila. Dejal sem: ‚Bog vé, ali bode letos kàj toča potolkla?‘«

»Bog vé res, reče ona.«

»Ali bodete kaj dosti našeli?« vprašam jaz.«

»Kolikor je zraslo, vse,« odvrne ona.«

»Potlej sem jo vprašal, koliko imajo njiv, travnikov, koliko živine, in sem videl, da bi ne bilo napačno, ako bi jo vzela.«

»Zjutraj, predno sem šel izpod kozolca, dejal sem:«

»Nežika, vzela te bodem!«

»Nasmijala se je in odgovorila:«

»Kam me bodeš pa dejal, v koš ali v malho?«

»Bodeš že videla,« rekel sem in šel, pa je še za menoj zaklicala :«

»Pa hitro pridi póme!«

»Ves srečen sem bil, ker je bila takó hitro pri volji, in sem od samega veselja pel in vriskal. Potlej sem vedno premišljal, kdaj bi se vzela, pa sem odkladal takó dolgo, da bi prišel pravi čas. Večkrat sem bil potlej še tam. Napósled sem videl, da ni bilo prav, ker sem odkladal. V Smolarje sem šel pogledat, ali je kaj novega; oglasil sem se tudi na Slemenih in na Ribniškem, in precèj časa je poteklo, predno sem prišel na Kal. Šel sem kàr h Brklezu, da bi brž videl Nežiko. Grem v hišo in ondu najdem stara dva, ki sta pri mizi sedé obirala kosti. »Zakaj pa nisi prišel na svatbo?« vpraša me Brklezovka. Močno sem se začudil in odgovoril: »Kdo se je pa ženil?«

»Kaj ne véš? Neža se je možila, prèd tremi dnevi smo svatovali.«

»Mèni je bilo, kakor bi me bil kdo polil z mrzlo vodo, in solze so mi prišle v oči. Obrnil sem se in zbežal iz hiše in s Kala. V gozdu sem se šele ustavil, vrgel koš raz hrbet in sédel na kamen. Solze so mi kapale iz očí, in pri srci mi je bilo takó grozno hudó, da še svoj živ dan nikdar ne takó. Jezen sem bil pa tudi, ker mi ni nič povedala, da se moží. Potlej sem šel na Javhe h grajskemu lovcu in tam sem ležal tri dni v sénu in nisem ne jedel ne pil od sáme žalosti in jeze. Ko sem se dovòlj sestradal in užejil, dejal sem: »Kaj bi se zaradi žénišča, ki me je takó dolgo vodilo za nos? Če bi bil to prej védel, nikdar bi je ne bil pogledal in ogovoril!« Veselje za ženitev me je pa tudi minilo, in sedaj se ne oženim za vse ženske na svetu!«

Možjé so se smijali, Bilež je pa izpil vino, pobral vejico in odšel.

Umrl je res samec v visoki starosti.

Naši vaščanje.

Spisal Podgoričan.

VIII.

Zraven Vrbovja na griči stoji prijazna cerkvica Svetega Vida. Zánjo vedó jedini Vrbovčanje in morda še bližnji njih sosedje Bezgarji, Krkovčanje, Zamoščanje in bržkone še Praprečanje. Drugje malo vedó za Svetega Vida poleg Vrbovja. Kakó bi tudi védeli; saj malokdo zajde v óne soteske in gorske planote, kjer je Sveti Vid, Vrbovje, Bezgarji in še nekaj drugih samotnih selišč z jedno ali dvema hišama, največ s tremi ali štirimi.

Popisoval ne bodem, kakó in koliko časa sem hodil k Svetemu Vidu, saj véim, da bi mi ne verjel nihče. Prišel sem na Vrbovje že v soboto zvečer pred Vidovo nedeljo truden in lačen.

Vidova nedelja je Vrbovčanom najimenoitnejša v letu, zakaj to nedeljo je pri Svetem Vidu shod. Vrbovčanje ji kàr pravijo »naša nedelja.«

Že na vse zgodaj so pokali na hribci topiči, da so se stresala po vasi ókna in so se Vrbovčanje vzbujali iz spanja; potem pa so potrkalivali, da je bilo veselje; samó nekamo predolgo so.

Napósled je prišla vender deveta ura, ko je pri Svetem Vidu vabilo v cerkev. Ljudje so dohajali, najprej otroci in starina, za njimi možje in žene, za temi pa mladi svet mladeničev in deklet. Pri prvih sem bil jaz na hribci Svetega Vida, da sem si še nekoliko ogledal okolico. Mnogo je nisem videl. Na zapad ovira razgled gora, na vzhod takisto gora, le na sever in jug se vidi nekoliko dalje po ozki dolinici, ali bolje povedano, sotéski, kjer teče plitev potočič Kalna voda, ki izpira podnožje hribcu Svetega Vida. Okolo griča je razstavljená vas Vrbovje; na jugu, dôkaj daleč, vidi se Krkovo in Zamostec, na severu pa Bezgarji in še nekaj selišč.

Pod lipo pri cerkvi so se ustanovili Krájinčanje s polnimi koši in jerbasi rdečih češenj. Prodaja je bila zeló živahna; odpustkov pa pri Svetem Vidu niso prodajali.

Ko pride kapelan od župne cerkve Svetega Ambroža, pomaknem se v cerkev, da bi jo ogledal še znotraj; zunaj itak nisem videl drugega, nego belo zidovje, zvonik in streho, s škodljami pokrito. Dobil sem ravno še dovòlj prostora. Ker se nisem mogel pririniti bolj na sredo, ostal sem v kotu pod korom. Posebnega ni bilo videti. Naj-

bolj me je zanimal sveti Vid v velikem oltarji, kažoč samó glavo, vrat, prsi in roké iz majhnega kotla. Na malih oltarjih so imeli svečniki namesto voščenihi sveč lesene, ki so bile že dobro zaprašene. Vse je kazalo, da je cerkev Svetega Vida dôkaj siromašna. Ubogi Vrbovčanje ji ne morejo podariti mnogo, ker samí sebe živé le iz težka.

Jako me je iznenádejalo, ko so zapele pri začetku maše orglje. Mislil nisem, da bi bile v toli majhni cerkvi orglje; saj jih nimajo niti druge podružnice, večje in bogatejše. Bog vé, kdo jih je podaril cerkvi, teta mi ni vedela povedati. Ugenil sem takoj, da igra neizkušen organist; v tem me je potrdilo tudi petje.

Peli so vse po jednom napevu, ki je jako spominjal národne pesmi. Po maši so utihnili pevci in pevke, in tudi orglje so se glasile vedno tiše. Kàr začnè peti moški glas, nekoliko hripavo sicer, toda tožno in milo. Ljudje so vstali in poslušali.

»Oj, naš preljubi sveti Vid,
Najboljši ti svetnik,
Usmili se nas, usmili se,
Največje mi smo reve.

V kotličku ti lepó klečiš,
Ročice k Bógu gor' molíš;
Usmili se nas . . .«

Najprej se pa ni dalo kàr nič umeti, ker so se rahločutnejši ljudje, posebno ženske, izpustili na ves glas v jok. Kadar je zapel »reve«, odmeval je po vsi cerkvi jok in stok. Pel je dolgo, in kolikor sem razumel, bila je nekaka prošnja do svetega Vida za vse potrebe: da bi žito dobro zorilo, toča ne pobila, da bi sveti Vid varoval kuge, nesreč i. t. d.

Ko je utihnilo petje in smo prišli iz cerkve, vprašal sem teto, kdo je pel zadnji v cerkvi.

»Stankarjev Tone z Brda,« odgovorí mi.

»Kdo je pa orgljal?«

»Tudi on.«

Sedaj sem bil kàr radoveden na tega pevca in ravno sem hotel vprašati, kdo in kaj je, ko me sune teta s komolcem in reče: »Vidiš, tam-le je,« in mi namigne k vratom. Ugledam suhega možička veselega obraza. Hitel je dalje, ne govoreč z nikomer. Ljudje so se mu spoštljivo umikali.

Stankarjev Tone je bil v mladosti godec. Ko se je pa naveličal hoditi s harmoniko po gostiščih in plesiščih, igral ni nikjer, razven

na orglje pri Svetem Vidu, česar se je pa jako veselil. Tudi tukaj ne bi igral, ali ker ni hotel, župni organist hoditi takó daleč, orgljal je je on; sevéda, Bog zná, kakó lepó ni bilo, a Vrbovčanom in drugim čestilcem svetega Vida je bilo dobro. Ponašal se je sósebnó s tem, ker je pel vselej nove pesmi.

Lani sem bil zopet pri Svetem Vidu. Svet se v tem času ni izpremenil mnogo. Maševal je drug kapelan, Stankarjev Tone z Brda pa ni orgljal več. Župni organist je bil pri orgljah, ali navzlic vsi umetnosti svoji ni mogel geniti vernih poslušalcev; potočila se ni niti jedna solzica. Vsi so pogrešali Stankarjevega Toneta. Zakaj li ni orgljal več?

Zvédel sem tó-le:

Pozimi je hudó obolel, takó, da se mu je celó blédlo, in takrat je govoril vedno o Svetem Vidu in orgljah, pel vsakeršne pesmi, največ o svetem Vidu, roké je pa premetaval, kakor bi sedél pri orgljah. Vsak hip je vstal in trdil, da mora k Svetemu Vidu orgljat. Pustili ga sevéda niso. Ali neke mesečne mrzle noči, ko so pospali vsi, vstal je tiho in šel slabo opravljen iz hiše. Ko se žena vzbudí in zapazi, da Toneta ni v postelji, vzbudí vsa zbegana še druge, da gredó pónj. Najdejo ga sedečega v snegu ob stezi, ki drží z Brda k Svetemu Vidu.

Tsito noč se je takó prehladil, da je skoro potem umrl. Ljudje ga bodo pa izvestno pomnili še dobro dolgo.

IX.

Kravajčev Šimen je bil godec, znan po vseh krájinških vaséh. Vse leto je godel in pel, samó o postnem času in v adventu je odložil zakrpano harmoniko v kot za mizo. Imel je v Zagorici leseno kočó; sevéda, slaba je bila, a vender njegova, saj se zadolžiti ni mogel, ker mu nánjo ni hotel nihče posoditi ničesar. V tej kočí je prebil Šimen jeden del življenja svojega, drugega pa na svátovščinah, plesiščih in godiščih ter v vaški krčmi Pavletovi.

Ves čas je ostal samec. To je jako čudno; kàj takega v Zagorici ni navada, zakaj ondu se vse pomoží in požéni, ubogo in bogato, ako le kdo ni posebno zaznamenovan. Šimen res ni bil kàj lep, v obraz namreč, ker v život je bil takšen, kakor so drugi ljudje. Imel je črníkasta lica, pod nizkim, naprej potisnjenim čelom so se mu svetile rjave oči, nos pa je bil dókaj velik. Usta je imel na široko raztegnjena; velika uhlja sta mu štrlela od glave.

Nobeni ženski ni ugajal, ni stari ni mladi. Čim prijaznejšega in slajšega se je delal, tem smešnejši je bil. Hudo mu je délo, ker se ni mogel oženiti.

»Vse se žéni, vse, vse . . . samó jaz ne«, potožil je časih sosedu svojemu.

»Vrag si ga védi, zakaj me nobena ne mara. Bržkone mi je kdo iz zgolj pregrešne zavisti takó naredil; saj sicer bi se lahko oženil. Grd nisem, tega ne more réči nobena; noge imam tudi ravne, saj se je oženil celó Zidarček, ki ima jedno nogo pol pédnja krajšo od druge. Vrhu tega imam hišo brez dolgá. Res kaže na strehi že gola rébra, toda o mlatvi bi se že prekrila; dal bi mi ta in óni nekaj škópnikov, saj imam mnogo znancev in prijateljev. S harmoniko tudi toliko služim, da bi z ženo lahko jedla zabeljeno.«

Ali nič ni pomagalo vzdihanje; oženiti se ni mogel nì domá, nìkar še drugje. Napósled je vender spoznal, da ne bode nič. Da bi se potolažil, dejal je:

»Ej, pa zibati ne bode treba in postelje ne napraviti. Bodem pa do smrti ležal in spal pri péči na klópi.«

Sestra, Maruša so ji dejali, gospođinjila mu je. Podobna je bila bratu, samó nekoliko slaboumna je bila, gluha in težko je izgovarjala nekatere besede. Razumela se nista dobro. Kadar sta se pregovarjala, védela je to hipoma vsa vas, ker sta kričala na vsa usta. Šimen zató, da je ona slišala, Maruša je pa itak govorila glasno, in kadar je bila jezna, kričala je še glasneje.

Šimen si je s harmoniko zaslužil marsikak krajcar in živel bi bil lahko dobro in redno. Toda imel ni lepe in koristne navade, da bi peticam dal plesniti v skrinji. Smilile so se mu, zató jih je takoj poslal v beli svet med ljúdi, ko jih je dobil. Največ prisluženih novcev je spravil krčmar Pavle. Vselej, kadar je prišel Šimen s harmoniko domóv in prinesel kàj denarja, odložil je harmoniko v kot za mizo in šel k Pavletu, kjer je pil, dokler je imel kàj. Maruša, ki je jed največkrat solila s križem, bila je zaradi tega strašno jezna. Časih je dirjala kar bosa, gologlava in vsa zmršena naravnost k Pavletu, planila je v sobo, stopila k Šimnu in ga prijela za vrat. Bila je močnejša od Šimna. Otresal se je takó dolgo, da se je oprostil, potem je šel okolo mize, ona za njim in to, dokler se ni naveličala. Ko je videla, da ničesar ne opravi, da Šimen neče domóv, stopila je sredi sobe, povzdignila prst in zavpila tanko in zateglo:

»Šimen,
Ne pit', ne pit';
Bo prišla smrt,
»Bo treba umrt'.

Šimen se je pa zagrohotal in odgovoril:

»Smrt
Naj se gré solit,
Šimen bo pil,
Dokler bo živ!«

Do svoje smrti je spremil marsikak zakona željen parček k poroki v cerkev in domov. Radi so ga vabili na svátovščine in plesišča, ker ni bil predrag, a vender dovòlj kratkočasen. Znal je povedati marsikako šalo in tudi burke je uganjal, s katerimi je izvabil ljudem dôkaj smeha in veselja.

Ko se je mladi Bokalè iz Podpèči ženil, bil je Šimen za godca, in svatje so mu zložili precèj desetic. Ko je svátovščina minila, napotil se je tudi Šimen s harmoniko domov. Po navadi je odložil domá harmoniko v kot za mizo in hotel k Pavletu v krčmo. Maruša mu je branila z dômi, toda ko je šla k sosedu po mleko, popihal je Šimen brž iz kočè. Tudi za njim je prišla k Pavletu in ga opominjala, da ne smé piti, da bode moral umreti, in še več mu je povedala, ali on se ji je odrezal, da bode pil, dokler bode živ. Ko je šla domov, pil je, dokler ni dal zadnjega beliča iz žepa. Pijača ga je nenavadno omotila. Ko je vstal izza mize, tedaj se je kâr opotekal in lovil z rokami. Zunaj je bila gosta temà. Celó trezev človek mora o takem času ho diti oprezno, da se ne spotakne ali kam ne zagazi. Šimen je našel vsak kamen, da je padel čézenj. Sedaj je silil v séč, potem se je zaletel z nosom v hišni ogel. Vselej, ko se je pobiral, rotil se je, da nikjer ni takó zanikarnih ljudij, kakor so Zagoričanje, ki trpé kamenje na vási. Opotekaje in padaje je prišel do luže. Sicer se je skrbno ognil, ali nocoj se še domislil ni, da je tudi luža na vási. Nikar, da bi krenil na levo, šel je kar naravnost, spoteknil se ob perilni kamen, padel čézenj in na glavo v vódo. Luža ni globoka; dorasel človek jo prebrede iz lahka. Šimen otepava z rokami in brca z nogami, ali nič! Onesvestil se je in utonil.

Pil je do smrti, napósled celó vodo, katero je sovražil najbolj.

Naši vaščánje.

Spisal Podgoričan.

X.

Tamski Anton je živel sam záse v leseni koči pred podpeško jamo, ki je pod cerkvijo Sv. Martina. Bil je resen, pritlikav možiček, ki je obiskovalcem podpeške jame z veliko brezovo plameníco svetil v jamo in pripovedoval, kakó so se nekđaj ljudje skrivali v nji sovražnikom, vojaški beguni lovcem, in še marsikaj drugega.

Porodil se je Anton ravno v tej koči in bil krščen v župni cerkvi Sv. Križa. Bil je jedini otrok ubožnih svojih roditeljev. Dečku že se je omilil podzemeljski svet. Hodil je s pericami vánj držat plameníce in poslušal ondu uro za uro, kakó je šumela in bobnela voda, ki vrší čez slapove in se siloma zaganja v skalnate stene neravne struge svoje. Časih je smel tudi z očetom, ki je hodil kazat in svetit tujcem v jamo. Ko so mu pomrli roditelji, bil je on naslednik očetu. Razkazoval je ljudem jamo, s katero se je že seznanil prav dobro. V kočó svojo ni hotel nobene ženske; niti žene, nikar dékle. Gospodínjil si je sam in tudi njivico na vrtu je obdeloval sam. Bavil se ni kár nič z ljudmi; le s Starétovim dedom sta bila nekoliko bolj znana; samó njemu je pripovedoval ob nedeljah, iz cerkve gredé, kaj je našel novega in posebnega v jami. Najrajši je tičal domá. Najdlje z dóma je bil v Turjaku, ko je šel na vojaški nábor, in nekolikokrat na reberskem sejmu, da si je kupil novo pipo, klobuk in loncev, ker so bili stari že popokali. Hodil je v góro po bukovje in brezovje ter ga donašal v velikih butarah na rami domóv. Domá je bukovje hranil za drvà, od brezovih palic pa je narejal plameníce in jih deval sušit na peč. Plameníce je rad dajal vaščanom, da so si svetili v jamo, kadar so šli po vode ali gnali živino na korito, vender ni za to zahteval nobenega plačila. Tudi od tujcev, katerim je razkazoval jamo, zahteval ni ničesar; ako mu je kdo kàj podaril, bilo je dobro, ako ne, tudi ni godrnjal. Govoril je le malo. Ako je hotel kdo od njega kàj zvedeti, zmajal je z glavo ali pa skomizgnil z ramenom. V mladosti je bil časih vesel in se je tudi smijal; ko se je pa postaral, odvadil se je smeha popolnoma.

Takrat, ko so Podpečanje jezili vodo in so jo navrnili na svetlo po žlebovih v korita, strašno se je jezil in branil. Dejal je, da so s

tem skazili vso jamo, in res ni več takó lepa, kakor je bila nekđaj. Zagradili so z jezom tudi pot navzgor, da je bilo móči iti proti vodi le o suši. Ali privadil se je tudi temu, vodil tujce le do jezú in v spodnjo jamo, ker ni bila zaježena.

Lani, ko je bila takó velika suša in voda v jami prav plitva, bilo je jako pripravno za raziskavanje po jami.

Ko Anton nekega dné preračunja, da ne bode še takó hitro dežja in torej tudi ne vode v jamo, vzame popóldne butaro suhih plameníc in gré v jamo, da bi šel vánjo, dokler se dá.

Šel je, toda vrnil se ni. Ali je utonil v podzemeljskem jezeru, ali mu je ugasnila luč, da je zašel v podzemeljskih rovih, kjer je poginil takó ali takó, tega ni bilo móči dognati. Dediči njega lesene kočé in siromašnega pohištva, daljni sorodniki, naselili so se v kočó; posteljo in še nekaj slabega orodja pa so znesli v jamo k okameneli perici ali babici, kjer čaka, da sprhní in segnije.

XI.

Ostra zima je bila. Pol sežnja debel sneg je pokrival zmrzlo zemljo. Drevje se je šibilo pod njim, in marsikatera debela veja se je odčesnila od debla, ker ni mogla zdržati nenavadne teže. Vodé je pokrival po péd debel led, da se je smelo z vozom čézenj. Jasno je bilo. Solnce je stalo že nizko nad večernimi gorami; mraz je pritiskal, da je hréščal zmrzli sneg pod stopinjó; vsakdo je hitel po svojem poti.

Ne mené se za mraz, drsali so se na vaški luži kompoljski páglavci. Mimo njih pride ob palici Čačka, katero je poznal vsak otrok v Kompoljah in še po drugih sosednih vaséh. — Čačka je bila izmed ónih ljudi, katere nahajaš v sléharni večji vási. Ničesar nimajo, in vender ne trpé sile; domá niso nikjer in vender povsod; nikdar ne sejejo, in vender žanjejo, jedó, pijó, oblačijo se in spé često na mehkejši postelji, nego óni, ki jih redé. Ze od nekđaj je takó: čim neumnejši je kdo, tem lože mu je na svetu, ker se ljudem smilí, da mu dajó, česar nima.

Čačka je bila manjše rasti, dolgih rók, glavo je nosila prihuljeno; bila je tudi nekoliko gluha, in nekoliko »trčena«.

Porodila se je v Kompoljah in je bila domača pri vsaki hiši. Povsod so jo vzprejemali radi, toda še rajši so videli, kadar se je poslavljalá in šla drugam. Sósebno rada je molíla »naprej« rožni venec. Pri vsaki hiši, kjer je nočevala, silila se je moliti; sevéda je niso pustili povsod, ker je molitev raztezala na dolgo in široko. Imela je

namreč vedno polno vrečo neobičnih pritiklin. Ali kaj koristi utrujenemu kmetiču dolga molitev, ko se mu zadremlje pri nji? Prigodilo se je že, da je Čačka glasno molila, toda drugi so spali klečé in ji odgovarjali globoko dihajoč in hropèč; na pol gluha Čačka sevéda ni slišala teh glasov. Kàj rada je tudi svarila otroke. Ti, saj še roditelje slušajo neradi, prepirali so se ž njo, in takó se jih je polagoma privadila, da kàr ni mogla prebiti, ako se ni pregovarjala ž njimi, šalila se in jih podila s palico.

Ko uzrè drsajoče se dečke, obstane in jih gleda s sivimi očmi.

»Čačka!« zakričé dečki, ugledavši jo in dričé proti nji. »Čačka, izpústi iz vreče mačka!«

Čačka vzdigne palico in vikne tanko, da trga ušesa: »O, sveta pomagalka, pomagaj mi razkropiti to divjo drhal!« Zamahne s palico.

»Čačka, ali si pojedla mačka?« kličejo dečki.

»Vseh pet naglavnih grehov! Potrgam vam jezike!« zavrísne óna, skoči za njimi in se poganja sedaj za tem, sedaj za ónim.

Nobenega ne doseže, ali skoro jo dobé dečki médse, kar so ravno hoteli. Podé se okolo nje in kričé: »Čačka! Čačka!« in jo vlečejo za vrečo. Ona maha in vpije. Zdajci pa ji spodrsne, da pade na led; palica odletí sém, vreča drugam. »Jemine!« zastoče srdito, dečki pa obstojé in jo gledajo. Ko čuti, da se je še drží duša, in da ima vse kostí cele, začnè se vzdigati in srečno vstane. Ta ji podá palico, drugi vrečo.

»Božji prst vas potiplji!« zakliče jim, požugne s palico in se napoti na cesto.

»Čačka, ali si videla božji prst? Led je trd, kàj ne?« grohotá se dečád in se iz nova drsa po ledu. Na cesti se Čačka obrne in zakliče: »Le čakajte, kadar vas dobim!«

»Didel, didel, dačka,
Čačka jezdi mačka;
Maček pravi drdrmánv,
Čačko bode volk pobral!«

zapojó dečki; Čačka postojí. Ko pa zapojó drugič, krikne na vse grlo:

»Sveta Lucija, lôvi jih! Svete device in vdove, držite jih!« in plane za njimi na led. Pozabila je, da na ledu rado spodrsne. Na vse strani vihtí palico in kričí, kakor bi razganjala čarovnice.

Ravno zamahne na vso moč, ko ji spodleté noge, da pade na led in obleží. Dečki obstojé, čakajoč, da vstane. Ko se le ne gane,

gredó bliže in jo kličejo. Nič! Nobenega glasú. Obide jih groza. Pogledajo ji v obraz. Očí ima zaprte, ustna pa so porošena s krvjó.

Plašno se razpršé. Pridejo ljudje in jo najdejo mrtvo.

Grobarja sta klela, ko sta ji kopala grob in z róvnicama sekala zmrzlo zemljo.

»Da se je vrag babji prav sedaj izmislil!« reče prvi drugemu.

»Bog vé, kdo bode plačal zánjo?« odgovorí ta.

Zaslužila sta pač. Kôpati v hudem mrazu grob v zmrzlo zemljó, to res ni zabava.

Pokopali so jo vbogajme, kakor zovejo takšen pokop.

Takó je umrla kompoljska Čačka.

Knjiga zgodovine.

Knjigo pišem zgodovine,

Ki domovje naj slaví;

Knjigo zgodovine naše

V dele sem razdelil trí.

Prvi del: Od zgodnjih časov

Mučenik je bil Slovén,

Vènder je navalom tujim

Vedno stal junak jeklén.

Drugi del o dôbi pravi,

Ko domovje mrak je kríl,

Ko za slôbodo, pravico

Déd naš bôj premnogi bil.

Dalje mnogo praznih listov . . .

Kaj napišem naj na vas?

Pisal bom o části, slávi,

Ko napóči blažji čas . . .

Rástislav.

Potem — umrém.

Če toga ti srcé razjeda,

Prikrivaj jo ljudém!

To moška, smela je beseda,

Da trda tudi, vé.

Kdor more, togo le zakléni

Na veke v srca hram!

Kakó pa to je težko méni,

Nihče ne vé — jaz sam.

Naj vzdihé še zaprém,

Potem — umrém . . .

Bistrán.

